

Pełnomocnictwo w prawie procesowym cywilnym

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wprowadzenie

Możliwość dokonywania i przyjmowania czynności w imieniu zainteresowanego podmiotu przez inne osoby czyni zadość ważnym potrzebom życia społecznego, gospodarczego. Ma ona szczególne znaczenie w ustroju kapitalistycznym opartym na gospodarce wolnorynkowej, której istotnymi elementami jest łatwość działania na odległość, rozwijanie działalności gospodarczej, zdobywanie rynków zbytu. Przedstawicielstwo należy do fundamentalnych instytucji w systemie prawnym, w którym przyznaje się prymat autonomii woli uczestników obrotu. Istota przedstawicielstwa polega na tym, że czynności dokonuje jedna osoba, tzw. przedstawiciel, w imieniu innej osoby, zwanej reprezentowanym, oraz że czynność dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego¹. Wśród postaci przedstawicielstwa szczególną rolę w obrocie prawnym i gospodarczym pełni pełnomocnictwo, czyli przedstawicielstwo oparte na oświadczeniu reprezentowanego podmiotu. Pełnomocnictwo stanowi obecnie jedną z najczęściej stosowanych w praktyce obrotu instytucji prawnych.

Instytucja przedstawicielstwa, w tym możliwość dobrowolnego reprezentowania podmiotu przez osobę trzecią, została dopuszczona na gruncie polskiego prawa w postępowaniu przed sądami i organami publicznymi. Kodeks postępowania cywilnego *expressis verbis* w art. 86 KPC przewiduje możliwość działania przed sądem osobiście lub przez pełnomocnika. Strona postępowania cywilnego niezależnie od przyczyny, czy to z racji fizycznej, intelektualnej niezdolności do dokonywania czynności procesowych lub braku fachowej wiedzy prawniczej, ma prawo ustanowić pełnomocnika do podejmowania czynności w jej imieniu. Upoważnienie może obejmować postępowanie cywilne jako całość – wówczas przyjmuje postać pełnomocnictwa ogólnego albo do prowadzenia poszczególnych spraw – lub dotyczyć jedynie niektórych czynności procesowych. Co do zasady, wybór w zakresie osoby pełnomocnika i zakresu pełnomocnictwa został pozostawiony w gestii strony. Wyjątkiem od tej reguły jest obowiązek korzystania z pomocy prawnej w postaci

---

¹ S. Szer, Prawo cywilne, s. 381 i n.; I. Rosenblüth, w: J. Korzonek, I. Rosenblüth, Kodeks zobowiązań, t. I, art. 93, s. 228 i n. Działania przedstawiciela wywołują skutki wprost w osobie reprezentowanego.

profesjonalnego pełnomocnika ustanowiony w przepisach procesowych. W celu prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy o skomplikowanym stanie faktycznym i prawnym konieczny jest udział profesjonalnych pełnomocników w postępowaniu cywilnym.

Wybór instytucji pełnomocnictwa w prawie procesowym wynika z zainteresowania Autorki związkami między prawem cywilnym materialnym a prawem procesowym. Instytucja pełnomocnictwa procesowego leży na styku obu gałęzi prawa, łącząc w sobie elementy cywilnoprawnej autonomii woli stron i rygoryzmu procesowego. Niniejsze opracowanie nie dotyczy jednak obszernej problematyki pełnomocnictwa na gruncie prawa materialnego z racji odrębności obu instytucji i gałęzi prawa. Rozważania sięgają do regulacji prawa materialnego w zakresie, w którym przepisy prawa procesowego odwołują się bezpośrednio do przepisów prawa materialnego lub w którym dorobek doktryny prawa cywilnego służy ustaleniu charakteru czynności udzielenia pełnomocnictwa procesowego.

Tematyka reprezentacji w procesie cywilnym stanowiła przedmiot analiz i rozmyślań w doktrynie prawa procesowego, podlegała jednak odmiennym regułom wykładni oraz zasadom prawa obowiązującym w poprzednim ustroju socjalistycznym. Ostatnie monografie poświęcone tej tematyce pochodzą z lat 60. i 70. XX w.² Zasady prawa i ich rozumienie w nowoczesnej doktrynie postępowania cywilnego uległy diametralnej zmianie, w konsekwencji wiele z poczynionych ustaleń i wyrażonych zapatrywań straciło na aktualności. Na gruncie obecnego stanu prawnego powstały opracowania dotyczące niektórych zagadnień związanych z pełnomocnictwem³, jednak żadne z nich nie traktuje w sposób całościowy o instytucji pełnomocnictwa procesowego.

Głównym celem publikacji jest przeprowadzenie gruntownej analizy istoty i funkcjonowania instytucji pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym. Rozważania są prowadzone zarówno na gruncie regulacji, która obowiązywała przed II wojną światową, jak i regulacji w obecnym kształcie zawartej w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego. Przedmiotem analizy są przede wszystkim kwestie związane z konstrukcją pełnomocnictwa procesowego, powstaniem, zakresem podmiotowym i przedmiotowym, oraz ustaniem pełnomocnictwa. Szczegółowo zostały omówione zagadnienia związane z ustawową regulacją zakresu pełnomocnictwa, w tym dopuszczalne ograniczenia tego zakresu. Kluczowe zagadnienia dotyczące pełnomocnictwa procesowego nie zostały

---

² *J. Sobkowski*, Pełnomocnictwo procesowe; *Z. Krzemiński*, Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym; *J. Filipowski*, Adwokat.

³ Wśród nich m.in. *M. Kaczyński*, Pełnomocnik z urzędu; *A. Nawojaska-Fahrenheit*, Reprezentacja podmiotów.

uregulowane w przepisach, w związku z czym wymagają one pogłębionej refleksji i analizy.

Jednym z głównych celów badawczych opracowania jest opisanie natury i charakteru instytucji pełnomocnictwa procesowego. Aktualne pozostaje pytanie, czy udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością jednostronną czy dwustronną, wobec tego, czy dla powstania pełnomocnictwa procesowego wymagane jest przyjęcie oświadczenia woli mocodawcy przez pełnomocnika, czy wystarczy wyłącznie złożenie odpowiedniego oświadczenia woli pełnomocnikowi. Nierozstrzygnięte pozostaje również zagadnienie, czy udzielenie pełnomocnictwa procesowego stanowi czynność prawną w rozumieniu prawa cywilnego materialnego, czy jest to czynność procesowa niezależnie od tego, czy zostało udzielone w trakcie lub jeszcze przed wszczęciem postępowania.

W ramach realizacji kolejnego celu pracy zbadano charakter regulacji dotyczącej zakresu działania pełnomocnika, przedstawiono istotne zagadnienia o walorze teoretycznym i praktycznym związane z zakresem pełnomocnictwa. Kontrowersyjne pozostaje zagadnienie, czy pełnomocnictwo obejmuje wyłącznie czynności podjęte w toku instancji sądowych, czy również czynności dokonane przed jego wszczęciem lub pozostające w związku z toczącym się lub prawomocnie zakończonym postępowaniem. Przedmiotem badań stały się ponadto dopuszczalne ograniczenia zakresu działań pełnomocnika wolą mocodawcy zarówno w sprawach z obowiązkowym zastępstwem przez profesjonalnych pełnomocników (adwokatów i radców), jak i w sprawach nieobjętych przymusem adwokacko-radcowskim.

Przedstawione cele odpowiadają na potrzeby współczesnej praktyki, która wciąż mierzy się z istotnymi trudnościami związanymi ze stosowaniem przepisów o pełnomocnictwie procesowym. Rozważania zawarte w publikacji obejmują kwestie o charakterze szczegółowym, których podjęcie jest niezbędne dla wyjaśnienia problematyki stosowania przepisów dotyczących pełnomocnictwa procesowego, skutków działań pełnomocnika.

Tak ujęte cele determinują zakres przedmiotowy publikacji, jak również wybór metod analizy podejmowanych zagadnień. Wśród metod została zastosowana metoda dogmatycznoprawna, historycznoprawna oraz prawnoporównawcza. Metoda dogmatyczna posłużyła do opisanie instytucji pełnomocnictwa procesowego, w szczególności procesowych wymagań dotyczących osoby pełnomocnika, sposobu wykazania pełnomocnictwa czy wypowiedzenia pełnomocnictwa. W tym celu przeanalizowano przede wszystkim obowiązujące przepisy prawa⁴, z uwzględnieniem ak-

---

⁴ Podstawowym punktem odniesienia były przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, ale również inne akty prawne, jak PrAdw, RadPrU, PrUpad czy PrRestr.

tualnego dorobku doktryny prawa cywilnego oraz postępowania cywilnego w zakresie pełnomocnictwa oraz orzecznictwa SN i orzeczeń sądów powszechnych, a także wybranych judykatów zagranicznych sądów krajowych.

Wykorzystanie metody historycznej pozwoliło na ukazanie genezy instytucji zastępstwa procesowego w obrocie prawnym od czasów starożytnych przez czas wieków średnich, intensywnego rozwoju handlu, a co za tym idzie także rozwoju systemu prawnego na terytorium Rzeczypospolitej, po kształtowanie nowej regulacji działania przez pełnomocnika po odzyskaniu przez Polskę niepodległości na początku XX w. w pierwszej polskiej kodyfikacji procedury cywilnej i uchwalenie obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego. W ramach metody prawnoporównawczej w pracy zostały przedstawione poglądy wypracowane m.in. w literaturze niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej na gruncie obcych regulacji pełnomocnictwa procesowego. Posłużyły one do wyjaśnienia spornych zagadnień związanych z niedostatkiem polskiej regulacji dotyczącej udzielenia pełnomocnictwa procesowego, jego zakresu, skutków działań pełnomocnika w sferze prawnej mocodawcy lub wygaśnięcia już udzielonego umocowania, które zostały pozostawione dociekaniom doktryny i orzecznictwa⁵.

Publikacja zawiera sześć rozdziałów, z których każdy traktuje o innym aspekcie badanej problematyki. Od tematyki przedstawicielstwa po szczegółowe aspekty instytucji pełnomocnictwa procesowego, w tym powstania, wygaśnięcia, zakresu podmiotowego i przedmiotowego.

W Rozdziale I została omówiona ewolucja instytucji przedstawicielstwa, konstrukcja tej instytucji na gruncie prawa cywilnego materialnego, a także jej podstawowe założenia. Wśród nich istotne znaczenie ma wskazanie rodzajów przedstawicielstwa, dokonanie klasyfikacji według kryterium źródła umocowania. Przedstawiony został również rozwój teorii dotyczących istoty przedstawicielstwa, poczynając od teorii fikcji po teorię reprezentacji i teorie mieszane. Przyjęte założenia w zakresie panującej teorii i konstrukcji przedstawicielstwa na gruncie obowiązującego stanu prawnego stanowią punkt wyjścia dla dalszych badań na temat pełnomocnictwa, rozumianego jako szczególny rodzaj przedstawicielstwa.

Rozdział II traktuje o instytucji pełnomocnictwa w prawie procesowym, historii zastępstwa w postępowaniu sądowym. W tej części przedstawiono genezę powstania regulacji pełnomocnictwa procesowego.

---

⁵ Szczególnego znaczenia w tym zakresie nabrała analiza obowiązującej polskiej regulacji pełnomocnictwa procesowego w zestawieniu z rozwiązaniami normatywnymi przyjętymi w Austrii oraz w Niemczech, stanowiącymi podstawę polskiej regulacji pełnomocnictwa procesowego tworzonej jeszcze w okresie międzywojennym.

wego na ziemiach polskich, ewolucję instytucji zastępstwa procesowego przez prokuratorów w sądownictwie kościelnym i w procesie ziemskim. Szczególną uwagę zwrócono na przebieg prac legislacyjnych nad pierwszą polską regulacją pełnomocnictwa procesowego. Szerszym rozważaniom został poddany kształt unormowań dotyczących pełnomocnictwa procesowego przyjętych w 1930 r. w pierwszym polskim Kodeksie postępowania cywilnego, przyczyny, treść ich modyfikacji wprowadzonych po wojnie w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r., a także zakres i motywacje zmian tej regulacji dokonanych już po zmianie ustroju pod koniec XX w.

W Rozdziale III została omówiona problematyka powstania pełnomocnictwa procesowego. Kluczowe zagadnienie w tym zakresie stanowi czynność udzielenia pełnomocnictwa jako podstawowy sposób jego powstania. Szczegółowej analizie zostały poddane sporne zagadnienia dotyczące charakteru czynności udzielenia pełnomocnictwa. Liczne kontrowersje wywołuje okoliczność, czy udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością jednostronną czy dwustronną, w konsekwencji czy dla powstania pełnomocnictwa procesowego wymagane jest przyjęcie oświadczenia woli mocodawcy przez pełnomocnika, czy wystarczy złożenie odpowiedniego oświadczenia woli pełnomocnikowi. Rozstrzygnięto kwestię, czy udzielenie pełnomocnictwa procesowego stanowi czynność prawną w rozumieniu prawa cywilnego materialnego, czy jest to czynność o charakterze procesowym bez względu na moment udzielenia pełnomocnictwa. W tym celu konieczne było wskazanie cech czynności materialnoprawnej i czynności procesowej oraz determinantów wyznaczających kryterium podziału. Odrębnie omówiono ustanowienie pełnomocnika z urzędu na mocy postanowienia sądu, a także przypadki powstania pełnomocnictwa procesowego z mocy ustawy.

Następny Rozdział IV został poświęcony problematyce podmiotowego zakresu pełnomocnictwa procesowego. W celu zaprezentowania podmiotów mających prawo udzielenia pełnomocnictwa procesowego oraz mogących pełnić funkcje pełnomocnika niezbędne jest omówienie podstawowych atrybutów stron i pełnomocnika, takich jak: zdolność sądowa, procesowa lub zdolność postulacyjna. W rozprawie przedmiotem analizy jest krąg podmiotów, które mogą pełnić funkcję pełnomocnika procesowego. Szczególną uwagę poświęcono roli profesjonalnych pełnomocników w reprezentowaniu stron w postępowaniu cywilnym. W tym kontekście zagadnieniem o istotnym znaczeniu pozostaje instytucja obowiązkowego zastępstwa procesowego przez adwokatów lub radców prawnych, tzw. przymus adwokacko-radcowski. Przymus ten *de lege lata* obowiązuje wyłącznie w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, w postępowaniu w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy ro-

dzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r., w sprawach własności intelektualnej oraz w postępowaniu grupowym. Oprócz pełnomocników profesjonalnych, szerzej została omówiona grupa podmiotów uprawnionych do reprezentowania we wszelkich postępowaniach, jak i podmiotów, które posiadają zdolność postulacyjną jedynie w ściśle określonych postępowaniach.

W Rozdziale V poddano analizie przedmiotowy zakres pełnomocnictwa procesowego. Celem rozważań jest odpowiedź na pytanie – co oznacza prawo reprezentowania mocodawcy, czyli działania w imieniu i na rzecz strony postępowania. W tym celu niezbędna okazała się szczegółowa analiza pojęcia zakresu pełnomocnictwa, w tym treści art. 91 KPC. Wyjaśnieniu przedmiotu pełnomocnictwa procesowego służy omówienie poszczególnych czynności, wchodzących z mocy prawa w skład pełnomocnictwa procesowego, wymienionych w tym przepisie. Istotne jest również ustalenie funkcji tego przepisu dla wykładni oświadczenia woli w postaci pełnomocnictwa procesowego. Zbadano kwestię, czy art. 91 KPC wyznacza w sposób ścisły zakres pełnomocnictwa procesowego, czy jest to raczej przepis o charakterze dyspozytywnym, mający zastosowanie subsydiarnie w razie braku odmiennego zastrzeżenia strony w pełnomocnictwie. Zapatrywania przedstawiono w oparciu o aktualne wypowiedzi orzecznictwa oraz poglądy doktryny polskiej i zagranicznej. Wnioski posłużyły wyjaśnieniu zagadnień o istotnym praktycznym znaczeniu, dotyczących dopuszczalności ograniczeń zakresu pełnomocnictwa procesowego i przekroczenia tego zakresu.

Ostatni Rozdział VI został poświęcony problematyce zakończenia pełnomocnictwa procesowego. Sposobami zakończenia pełnomocnictwa jest wypowiedzenie pełnomocnictwa przez pełnomocnika i mocodawcę oraz wygaśnięcie pełnomocnictwa na skutek innych zdarzeń prawnych, niezależnych od stron. Wśród przyczyn wygaśnięcia pełnomocnictwa można wymienić spełnienie celu, śmierć strony lub utratę zdolności sądowej, śmierć pełnomocnika, utratę przez zastępcę zdolności procesowej lub kwalifikacji, utratę funkcji. Każda z tych przyczyn została szerzej omówiona. Precyzyjne określenie zaistnienia danej przyczyny ma decydujące znaczenie dla wskazania momentu wygaśnięcia kompetencji pełnomocnika w postępowaniu cywilnym oraz prawidłowego biegu postępowania cywilnego.

Pełnomocnictwo jest instytucją, która ma zastosowanie nie tylko w postępowaniu cywilnym, ale również w procesie karnym, w postępowaniu przed organami i sądami administracyjnymi. Rozważania dotyczące natury, charakteru czynności udzielenia pełnomocnictwa mają zatem charakter uniwersalny. Mogą mieć zastosowanie również na gruncie innych procedur, w których regulacja zastępstwa procesowego nie jest

tak rozbudowana jak w sądowym postępowaniu cywilnym. Ze względu na obszerność tematyki z zakresu dociekań została wyłączona analiza regulacji dotyczących pełnomocnictwa w prawie karnym lub administracyjnym. Omawianie specyfiki każdego z postępowań wykracza poza przedmiot przeprowadzonych badań.

W publikacji uwzględniono stan prawny, literaturę oraz orzecznictwo na 28.1.2024 r.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl